

TEVFİK FİKRET'İN ŞİİRLERİNDE ÇOCUK ve GENÇLİK ¹

Tevfik Fikret' Poems on Childhood and Youth

Kamuran ERONAT ²

Özet

Çocuklara ve gençlere ayrıcalıklı bir önem veren Tevfik Fikret, onları geleceğin en nitelikli değerleri olarak görmüştür. Ülke kalkınmasında bu dinamik kitleye önemli misyonlar yükleyen Fikret, özellikle modern bir eğitim sistemine ihtiyaç duyulduğuna işaret etmiştir. Bu açıdan şiirlerinde; çağdaş, gerilikten uzak hurafelerden arındırılmış bir eğitim anlayışının çocuk ve gençler üzerinde yaratacağı olumlu etkiye dikkat çekmiş ve öğretmenliği boyunca da görev yaptığı eğitim kurumlarında bu ilkeleri yerleştirmek istemiştir. Bu perspektiften bakınca, çocuk ve gençlerin modern eğitim bilgisi ve en önemlisi sevgi ile donatılmaları gerektiğine inanan şair, onlara sürekli ulvî değerleri hatırlatmış; çalışmanın önemine, güzel sanatların gereğine önem vererek "yarının küçük güneşleri" ne ülkenin aydınlatılması konusunda sahip olmaları gereken ülkülerini şiirlerinde bir bir iletmiştir. Sürekli olarak müspet ilimin önemine güven dolu yarımlar için dikkat çeken Tevfik Fikret, ülkenin içinde bulunduğu kaotik ortamın ancak gençlerin dinamik yapıları ile aydınlanacağına inanmış ve yarının gençleri olacak çocuklara da bu perspektiften bakmıştır. Sahip olduğu idealleri ile ülkemizin bu genç nesline aydınlık yarımları gösteren Fikret'in bu özelliği, Ulu Önder Atatürk' ü de derinden etkilemiştir. Özellikle çocuklara yönelik şiirlerinde adeta pedagoji özelliklerinin inceliklerini gösteren şairin bu yönü her geçen gün biraz daha takdir toplamakta, ülkenin mevcut dönemdeki makûs talihinin tersine çevrilmesi yönündeki evrensel düşünceleri, geçen zamanla beraber daha iyi anlaşılmaktadır. Nitekim ünlü şairin hayatının son döneminde Türk çocuk ve gençliğine şiirlerinde hararetle bir eda ile seslenmesi kendisinin bu konudaki duyarlılığının somut bir göstergesidir.

Anahtar Kelimeler: Şair, çocuk, gençlik, edebiyat, eğitim.

Abstract

Tevfik Fikret, consider exceptional important to the children and the youth, notice them as the most quality existence. He burdened them important mission to develop the country and especially pointed out the necessity which was the modern education system in his poems; he pointed out educational understanding being far from superstition and reaction and its positive effect on the children and youth. He desired to place this principles on the education institutions where he worked as a teacher during his duty period. When seeing from this perspective; poet, who believe that the children and youth had to be equipped with modern education knowledges and as the most important love, remembered to them great values, gave "future's little suns" who had to have ideals necessary to light the country with giving importance to working and

¹ Bu makale 5 Ekim 2006 tarihinde 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulup yayımlanmamıştır.

² Yrd.Doç.Dr.; Dicle Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 21280 Kampüs – Diyarbakır, keronat@dicle.edu.tr

necessity of fine arts. Tevfik Fikret, continuously pointed out importance of the positive science for future which is full of confidence. He believed that the country which was in caotic position was only lighted by youth's dynamic physique and considered the children from this perspective as the future's youth. Tevfik Fikret's characteristic which pointed out the light future to the youth generation with having ideas also deeply affected great leader Atatürk. His aspect that show the pedagogies characteristic especially in poems towards the children collects taste day to day. His universal opinions that reverse the country' ominous luck were understood better. His calling out with feverish style towards Turk children and youth in his poems at the end of whose period is a concrete display.

Key Words: Poet, child, youth, literature, education.

TEVFİK FİKRET'İN ŞİİRLERİNDE ÇOCUK ve GENÇLİK

Türk edebiyatında daima özgün düşünceleri ve etkili ifadeleri ile iz bırakan ediblerimiz arasında sürekli ilk sıralarda kalmayı başaran Tevfik Fikret, bu istikrarını, geleceğe yönelik fikirlerine ve aynı zamanda bu geleceğin en nitelikli değerleri olarak gördüğü çocuk ve gençlere olan yaklaşımına borçludur. Ünlü şairin sanat ve özellikle sosyal içerikli şiirlerindeki hararetili eda, çocuklar ve gençler söz konusu olduğunda yerini sevgiye, merhamete ve en önemlisi bilinçli bir eğitim anlayışına bırakır. Bu yaklaşımın oluşumu, hayata çok yönlü ve derin bir perspektif ile bakan Tevfik Fikret'in eğitimci kişiliğinde aranmalıdır. O, her şeyden önce eğitimin toplum ve ülke kalkınmasında ne denli önemli bir unsur olduğunun farkındadır. Kendisinin sürekli olarak eğitim süreci ve kalitesinin nasıl ve ne yönde geliştirilmesi gerektiğinin endişesini taşıması da bu yöndeki hassasiyetinin bir göstergesidir.

“Ferda” şiirinin şairi Tevfik Fikret'in çocuk ve gençlere olan eğiliminin ve onlara olan güveninin temelinde dönemin sosyal zamanı ve şartlarının da etkisi olduğu unutulmamalıdır. Duraklama döneminden beri imparatorluğun kaybettiği topraklar, sanayi ve fen alanında dışa bağlı bir durumdaki ülkeyi ve onun duyarlı vatandaşlarını elbette etkileyecek ve karamsarlığa sürükleyip tedirgin edecektir. Bu kaotik ortamdan sıyrılmann sürekli endişesini taşıyan, ilim ve fen alanında ülkesinin yetişmiş beyin güçlerine ihtiyacı olduğuna herkesten önce kendisi işaret eden Fikret'e “göre tek bir çare vardı: Milletın kültür düzeyini yükseltmek, aydın, yaratıcı ve beceri sahibi gençler yetiştirmek” (Kavcar, 1999:24). Bu açılımdan hareket eden ve öğretmenlik mesleğinin de kendisine kazandırdığı bilgi ve deneyimlerden istifade eden “Sabah Olursa” şairi, yeni bir doktrin geliştirir. Bu; “yeni mektep” adını verdiği çağdaş bir eğitim sunma hedefidir. Burada; ezberden uzak, zamanın ihtiyaçlarına uygun, Türkçe'nin yanısıra İngilizce ile de eğitim vermeyi amaçlayan “bilim ve bilgi adamı değil, iş ve hayat adamı” (Kavcar, 1999:24) niteliklerine sahip, ahlâklı, becerikli, sağlıklı, sanata yüzü açık, kısaca ülke kalkınmasında etkin ve çözüm üretici vasıflarına sahip bireylerin yetiştirilmesi öngörülmüş; Anglo-Sakson eğitim sisteminin örnek alındığı bu merkezde, en büyük değerlerimiz olan gençlere ülkenin makûs

talihini tersine çevirme yetisi kazandırılması hedeflenmiştir. Bu doğrultudaki hedeflerine Galatasaray Lisesi Müdürlüğü sırasında ulaşan ve planladığı sistemi bu mekanda uygulama fırsatı bulan Fikret, önceden tasarladığı gibi özellikle deneye, özel yetenekleri geliştirmeye dayalı, sorumluluğunu bilen, millî ülkülerini benimsemiş değerleri yetiştirmeye, bu dinamik değerlerle tıpkı oğlu Halûk'ta yaşayacağı hislerde söz konusu olduğu gibi “direnc odakları oluşturmayı” (Korkmaz, 2002:163) amaçlamıştır. Bir aydın duyarlığı ile hareket eden Tefvik Fikret, burada kısa sürede başarıyı yakalamış, hedeflerine bir bir ulaşmıştır. Fakat onu çekemeyenler, yeniliklere hazımsız, taassuba yakın çevreler bu duygusal şairi amansız mücadeleleri ile yıldırılmayı başarmışlardır. Bugün bile tasarımlarının içerikleri geçerliliğini korumakta, hatta bu tasarımlardan bugünkü uygulamada henüz yeterince yararlanılamamaktadır.

Mevcut olan tüm bu gelişmeler, Tefvik Fikret'in yarınların en temel güvencesi olan çocuk ve gençlerin toplumdaki önemini kavrayan aydınlarımızın lideri ve öncüsü olduğunu gösterir. Avrupa'da çocuğun “aile içerisinde ve toplumda XVIII. yüzyılın başlarında” (Polat, 2002:4) ancak önem kazandığı düşünülürse, ünlü şairin bu konudaki heyecan ve hassasiyeti çok daha iyi anlaşılabilir.

Bu doğrultuda bütün “umudunu gelecek kuşaklara bağlayan Fikret, Abdülhamit dönemi suskunluğundan vazgeçmiş, gününün olaylarını değerlendiren bir sözcülük göreviyle kamuoyu yaratmaya, yetiştirdiği kişileri eğitip biçimlendiren kılavuzluğu yüklenmeye girişmiştir.” (Mutluay,1973:45). Çocukları da gençliğin temel ve önemli basamağı gören ve onlara bu yönden ayrıcalıklı bir şekilde incelikle hitap eden Fikret, ölümünden kısa bir süre önceki sanatındaki verimliliğini de bu saf ve masum kitleye adanmış ve kötülüklerden habersiz olan bu değerleri ciddi bir şekilde dikkate almıştır.

Şermin adlı arı bir Türkçe ile yazdığı ve çocukları eğlendirerek hayatın bazı gerçeklerini dikkate sunduğu bu şiir kitabında onlara; okul ve okuma sevgisini, çağdaş eğitimin gereğini, çalışmanın önemini, her şeyden önce hayatın temel gereksinimi olan sevgiyi, güzel sanatların insan dokusuna olan gerekliliğini, düzenli çalışma prensiplerini, el işi becerilerini, büyüklerin sözünün önemsenmesi gereğini, sevgiye dayalı bir din bilgisinin gereksinimini, hurafelerden uzak kalmanın ve korkmanın gerektiğini, zamanın düzenli bir şekilde değerlendirilmesi hususiyetini, paylaşımın ve yardımlaşmanın sosyal hayatta yeterince algılanması ilkesini dile getirmeye çalışmış, bu bağlamda çocuklara ulvî değer ve prensipler kazandırılmasının endişesini taşımıştır. Yine alın terinin önemine, asla boş durmanın gereğine dikkatleri çekip, onlara çeşitli meslek gruplarının daima faydalı özelliklerini eğlenceli bir eda ile tanıtmıştır. Böylece çocuk edebiyatı geleneğinin muhtemelen o dönemlerde yeterince bilinip hissedilmediği ve “ülkemizde çocuk edebiyatı kavramının gündeme gelişi 19. yüzyılın sonlarına” (Yalçın ve Ayaş, 2002:XI) denk geldiği düşünülürse, Fikret'in bu konudaki öngörüsünün ve isabetli düşüncelerinin önemi daha iyi anlaşılacak ve önemsenecektir. Nitekim şair, Şermin adlı şiir kitabı ile Halûk'un Defteri'nde çizdiği ve sürekli

“özlediği “yeni insan tipi” ile yakından” (Kaplan, 1987:186) ilgilendiğini bir kez daha hissettirmekte, Halûk ve onun gibi ilerici, çağdaş, pozitif bilimlere yüzü dönük gençlerin alt yapı harcının, Şermin’deki dizelerde özlemle belirtilen ilkelerde gösterip, Halûk’un Defteri ile eksik kalan temelin desteklerini böylece dikmek istemektedir.

Bu açılmadan değerlendirilecek olunursa; çocuklara ve gençlere olan özel duyarlılığı ile birçok düşünürün dikkatini çeken “aydınlanma şairi” Tevfik Fikret için; yine çocuklara ayrıcalıklı bir önem veren ve bilimsel çalışmalarında onları ön plana alan ünlü sosyolog Ziya Gökalp’in “uyanış devrimizin pedagoğu” (Yücebaş,1959:38) şeklindeki tanımı dikkat çekicidir. Gerçekten de çocuklara yönelik şiirlerinde pedagoji özelliklerinin inceliklerini gösteren “Sis” şairinin Şermin’de bu bağlamda, tematik yelpazeyi geniş ve renkli tutması, onun bu özelliğini yansıtır niteliktedir. Tevfik Fikret, nitekim mevcut şiirlerden Umacı’da çocukları korkutan boş nesnelere, bir kutudan çıkan maddelerdeki anlamsız materyallerle şu dizelerle;

“.....
“ Çıkıverdi, bir kuzudan
“ Koparılmış bir avuç yün,
“ Biraz kâğıt, biraz da dün,
“ Sana verdiğim tel yok mu,
“ İşte ondan ibâret ... Bu,

“ Seni titretti, çünkü sen,
“ Yazık, böyle boş şeylerden
“ Titreyecek kadar boşsun!
“ Tekmil cadın, koncolozun
“ İşte böyle boştur.” Şermin” (s.583)¹

açıklarken, çocukların gereksiz korkularla sindirilip korkutulmasını istemez. Çünkü o çocuk ve gençlerin başı dik, cesaretli ve müspet doğrularla büyütülmesi gerektiğini istemekte, hurafelerden kaçınılmasını dile getirmektedir. Şairin Ezân şiirinin de değeri bu açıdan yüksek ölçeklidir. Burada da din konusunda çocukların şiddetle korkutulmaması noktasına değinilmekte, her şeyde söz konusu olduğu gibi dinde de o büyüleyici iksir olan “sevgi” nin ön plana getirilmesini dilemektedir:

“.....
- Namaz biraz uzun sürdü,
Uyuyakalmışım ben de
Maksûrenin köşesinde.
- Câmide hiç uyunur mu?
Dedi babam, dargın dargın.
Anlatamam o korkumu;
Titriyordum ... Hâlâ bakın,
Nasıl çarpıyor yüreğim!
Hep bildiğim, bellediğim

“Allahümme Salli’leri
Sayıyordum, çünkü tokat
Minimicikten beri
Hiç de hoşuma gitmez ... Çat!
İşte indi ... Of, yanağım!,
Şimdi babam adım adım
Söylenerek gidiyordu.
Uzaklaştı artık sesi,
Benim de gözyaşım durdu;”
(s.623)

¹ Şiir alıntıları Prof. Dr. İsmail Parlatur ve Doç. Dr. Nurullah Çetin’in birlikte hazırladıkları *Tevfik Fikret Bütün Şiirleri* adlı kitaptan alınmıştır. Bkz. Kaynakça.

Eğitimin öneminin, çocuklara özgü olan o saf, sevecen ve heyecanlı eda ile Mahallebim ve Mektebim şiirinde dile getirilmesi, bu şiiri anlamlı kılmakta, Türk gençliğinin “daima önde, daima yukarı çıkacak” olan basamaklarının alt yapısına, bu ilk noktalarda işaret edildiği görülmektedir:

“.....
Fakat en çok mektebimi,
Mektebimi pek severim.
Alî binâ!
Neler öğretir o bana.
Tam bir hafta oluyor ki
Biliyorum: dünyâ iki

Ayrı ve büyük parçadır.
Avrupa, Asya, Afrika;
Bunlar eski,
Evet bunlar eski dünyâ;
Öteki de Amerika” (s. 584-585)

Yine Fikret’in Sabah Olursa’da “ ... Siz ey fezâ-yı ferdânın küçük güneşleri, artık birer birer uyanın!” tarzında dile getirip, gençlere uyanık olmaları gerektiğine dikkat çekerek, onlara olan ümit ve güveninin sergilendiğini görmekte, mevcut şiirin bir diğer aksinin “Hasbihâl”de bu kez çocuklara yönelik olarak belirginleştiğini belirlemekte, onlara da tıpkı gençlere hitap ettiği gibi; yüzyılın bilim yılı olduğunu, karanlıklara sırtları dönük ve aynı zamanda uyanık olmaları gerektiğini kendisinin şu çarpıcı dizelerinde tanıklık etmekteyiz:

“.....
Tahta, rahle, hep mükemmel;
Hiçbirisi yoktu evvel.
Hasırlarda sürünürdük,
Evlere hep câhil döndük.
Bize nisbet bugün birer
Küçük âlimsiniz sizler.
Okuyunuz; okuyanlar
Çok şey bilir; çok şey yapar;

Murâdına onlar erer,
Cennete de onlar girer,
Onlar cidden mes’ud olur.
Bu geçit pek korkuludur:
Öğrenmezsek yolu, izi;
Yolda kurtlar kapar bizi!
Okumalı, oynamalı,
Hiç ıssız oturmamalı.” (s. 610)

İlerici; Cumhuriyetin ilan edileceğinin şevk ve heyecanını yıllar öncesinden hisseden bir aydınının eğitim anlayışı, elbette bu dilek ve belirtilen niteliklerle sınırlı kalmaz. Her şeyden önce o, umudunu “kökünden iyi eğitilmiş yeni bir kuşağa” (Mutluay, 1973:45) dayandırmakta, “yarının küçük güneşleri”nin kuru ve ezbere dayalı bir müfredatla sınırlı tutulmamasını arzulamaktadır. Çocukların ruh sağlığı noktasına da işaret edilmesi gerektiğine, Keman şiirindeki şu dizelerle yaklaşan Fikret’in, eğitim anlayışının çok merkezli olduğuna, bu şiiri ile ayrıcalıklı olarak dikkat çekmesi de önemli bir hususiyettir:

“.....
Ağabeyim iyi çalar,
Bana da meşk ettirecek.
Onun birkaç kemanı var,
Birini bana verecek;
Hepsinin de güzel sesi ...
Do, re, mi, fa-fa, sol, lâ, si.” (s. 587)

Görüldüğü gibi Tefik Fikret’in bu şiirlerinde en dikkati çeken özelliği, çocukları ciddiye alma girişimidir. Hayatı iyi bilen ve çok iyi analiz eden şair, bir eğitimci olarak “çocuklar için özel bir edebiyatın varlığına ihtiyaç” (Enginün, 1998:387) duymuş ve çalışmalarının bir bölümünü onlara adanarak, çocuklara, onların ruhuyla hitap etmeyi uygun bulmuştur. Hayatın gerçekleri ile onları yüzleştiren ve onlara, dünyayı çıplak gözle göstermeye gayret eden Fikret, Ziya Gökalp’in dile getirdiği “hayatın en tatlı çağı çocukluktur” (Enginün, 1998:390) düşüncesinden hareket ederek, onları bu çağdan sonra gelecek zorluklara hazırlamayı, bu küçük ama ruhları büyük değerleri, medeniyetin bütün nimetleri ile kucaklaştırıp yaşamının sonundaki teselliye bu şekilde sağlamayı istemiştir.

Ülkenin kalkınması ve ilerlemesi için herkesten çok endişe ve heyecan duyan Fikret’in, bu çerçevede gençlere de özen ve öncelik vermesi anlamlıdır. Çocuklardan önce gençlere seslenen şairin, uygarlaşma ve demokratikleşme yolunda zaman kaybetmeye ve beklemeye tahammülü yoktur. Bu açıdan şiirlerinde öncelikle bu kitleye hitap eden Fikret, onlara ciddi ve ağır görevler yüklemiş ve bir an önce bu misyonlarını yerine getirmelerini dilemiştir. Tanpınar’ın şairi; “Türkçede “nesil” ve “gençlik” kelimelerine ilk defa hakiki değerini veren” (Tanpınar, 1995:525) kişi olarak nitelendirmesi, bu açıdan dikkate değer bir özelliktir. Bu yöndeki özgünlüğü, ele aldığı temalardaki yüksek ideal ve prensipler kendisini herkesten farklı kılmış ve böylece bir döneme damgasını vuran aydın bir kişi olarak anılmasını sağlamıştır. Özellikle ilerici fikirleri ve müspet ilmin gereğine olan inancı ile özgün bir portre çizen Fikret, bu doğrultudaki ulvî hedeflere ulaşma gayretindeki güç kaynağını, eserlerinde canlandırdığı; çağdaş, genç ve dinamik kitleden kazanmakta ve onlara yönelik ihtimamlı yaklaşımı ve toplumunun uygarlaşması yönündeki özgün açılımları ile bir anlamda edebiyat dümenini klasik yapıdan modern yapıya kıran kişiliğiyle ciddi bir devinime yol açmıştır. Nitekim bu konuda değerli aydınımız Ziya Gökalp’in şu ifadeleri son derece çarpıcı ve anlamlıdır: “... Fikret ümmet rûhuna, ümmet uygarlığına son ve kesin darbeyi vuran yenilikçidir... Edebiyatımızı asrîleştirerek ve insanîleştirerek gerçek rolünü hakkıyla ifa etmiş bir dâhimizdir! Bu ülke her alanda Fikret’ler yetiştirebilmiş olsaydı bugün bambaşka bir yerde olurdu...” (Karaveli, 2005:51).

Netice itibarıyla Tefik Fikret, sürekli ilklerin şairi ve aydını olmuştur. Kendisinin yüksek ideallere ve ilkelere sahip olan şiirleri bugün bile değerini korumuş, Türk gençlerinin ülküsünü oluşturmuştur. Bu şiirlerden Halûk’un Vedâi’nin “Türk edebiyatının en başarılı didaktik eserleri arasında”

(Akay, 1998:57) sayılması dikkat edilmesi gereken bir noktadır. Şair burada oğlu Halûk'u İskoçya'ya eğitimi için gönderirken onun nezdinde bütün ülke gençliğine seslenmekte, sanat ve fen ile ilgili ne bulunursa vatana getirilmesini dilemektedir:

“.....
Bu geçit işte böyle dar, mu'veç;
Ey şetâretli yolcu, sen yürü, geç.
Sen bu menhelde kalma, sıçra, atıl,
Bir ziyâ kârbânı bul ve katıl.
Gez, dolaş, kâ'inat-ı efkârı
-Dâ'imâ önde, dâ'imâ yukarı!-
Pür-tehâlûk, hayât ü kuvvetten

Ne bulursan bırakma: san'at, fen,
İ'timâd, i'tinâ, cesâret, ümîd,
Hepsi lâzım bu yurda, hepsi müfîd...
Bize bol bol ziyâ kucakla getir:
Düşmek etrâfi görmemektendir.” (s.546)

Mevcut olan şiirle beraber Tevfik Fikret Osmanlı İmparatorluğu'nu gövdesi çıplak kalmış bir çınara benzetmekte ve ulu çınarın tekrar gürbüzleşip verimli bir hale gelmesini istemektedir. İşte bunu ancak Halûk ve onun gibiler gerçekleştirebilir. Çünkü onlara güçlü olmaları, bu uğurda sınır tanımamaları, aydınlanma yolunda her şeyi ülkelerine taşımaları istenmekte; her şeyden önce onlara güven dolu yarınların ışığı bildirilmektedir.

Ünlü şairin bu güzergâhtaki bir diğer önemli eseri adeta kendisiyle bütünleşen Sabah Olursa adlı şiiridir. “Aydınlanma şairi” bu şiiri ile “geçmiş ve şimdiki aşarak geleceğe uzanmaktadır artık. Bireysel düş, bireysel özlem yerini toplumsal kurtuluşa bırakmıştır.” (Özkırımlı, 1990:57) Mevcut şiirle beraber yine Halûk prototipi ile Türk gençlerinin karanlığa sırt çevirmesini, aydınlık yarınları hedeflemelerini, asrımızın artık aydınlanma dönemine girdiğini bildirmekte, etkileyici sözleri ile adeta Türk hitabet sanatının en nadide örneklerinden birini sergilemektedir:

Nitekim şiirde;

“.....
Evet, sabâh olacaktır, sabâh olur, geceler
Tulû-ı haşre kadar sürmez; âkıbet bu semâ,
Bu mâ'î gök size bir gün acır; melûl olma,
Hayâta neş'e güneştir, melâl içinde beşer,
Çürür bizim gibi... Siz, ey fezâ-yı ferdânın
Küçük güneşleri, artık birer birer uyanın!

Ufukların ebedî iştiyâkı var nûra.
Tenevvür... Asrımızın işte rûh-ı âmâlî;
Silin bulutları, silkin zilâl-i ehvâli,
Ziya içinde koşun bir halâs-ı meşkûra.
Ümîdimiz bu: ölürsek de biz, yaşar mutlak
Vatan sizinle şu zindân karanlığından uzak!”
(s.462)

dizeleri ile vatani ve onun nasıl kurtuluşa yönelebileceğini dikkatlere sunmakta ve geleceğe dönük ümitlerin bir gün mutlaka tecelli edeceğine olan inancını haykırmaktadır.

Servet-i Fünun döneminin bu karizmatik şairinin bir diğer unutulmaz şiiri Ferdâ adını taşımaktadır. Bu şiir kuşkusuz Türk edebiyatının en özel şiirlerinden biri kabul edilir. Cumhuriyetimizin kurucusu Ulu Önder

Atatürk'ün ezbere bildiği ve her fırsatta dinlemek istediği bu şiir, mutlaktır ki Gazi'nin duygularına tercümanlık etmekte, adeta onun hisleriyle bütünleşmektedir. Aşiyân'daki evini ve Galatasaray Lisesi'ni bu ünlü şairi anmak ve daha iyi anlamak için sık sık ziyaret eden Atatürk; "ben inkılap rûhunu Fikret'ten aldım!" diyerek onun değerini takdir etmiş ve sürekli yüceltmıştır. Çocuğa ve gençliğe, millî mücadele dönemlerimizdeki en anlamlı özel günleri bayram olarak hediye eden önderimizin bu hassasiyeti de, şairin dilek ve temennilerindeki özelliklerle örtüşmekte ve fikirleri birbirlerine teğet geçmektedir. Nitekim bu anlamlı şiirde kutsal vatan, en büyük ve güvenilir değer olan gençlere emanet edilmekte, ülkenin ümidinin gençler olduğunun altı çizilmektedir. Şiirde yine gençlere; zamanı değerlendirmek, çalışmak, yerinde saymamak gibi ulvî değerler hatırlanmakta, bu ilkelerle vatanın kalkınacağı ve müreffeh olacağı anlatılmaktadır. Cumhuriyetimizin mimarı Atatürk'ü derinden etkileyen bu şiirin şu mısraları, gerçekten de ayrı bir özellik taşımaktadır:

.....
Gençler, bütün ümîd-i vatan şimdi sizdedir.
Her şey sizin, vatan da sizin, her şeref sizin;
Lâkin unutmayın ki zamân, tünd ü mutma'in
Bir hâtve-i samût ile ta'kîb eder bizi.
Önden koşan, fakat yine dikkatle her izi
Ta'mîka yol bulan bu yanılmaz mu'âkıbin
Şerm-ende-i itâbı kalırsak, yazık! Demin

"Ferdâ senin" dedim, beni alkışladın; hayır,
Bir şey senin değil, sana ferdâ vedî'adır;

.....
Yükselmeli, dokunmalı alnın semâlara;
Doymaz beşer dedikleri kuş, i'tilâlara...
Uğraş, didin, düşün, ara, bul, koş, atıl, bağır;
Durmak zamânı geçti, çalışmak zamânıdır!"

(s.565)

Ulu Önder Atatürk'ün son yurt gezisi Elazığ'da bir toplantı sırasında söz Fikret'ten açılmışken, isteği üzerine onun Ferdâ da dahil birkaç güzel şiirini dinledikten sonra; "hangi Türk şairi, böyle inkılâpçı şiirler yazmıştır?" demekten kendini" alamadığı (Göçgün, 2006:83) hatıralardadır. Bütün bunların Fikret'in; gençlere ve vatanın aydınlık geleceğine olan tutkusunun başta önderimiz olmak üzere bütün ilerici liderlerimizin dikkatini çektiği görülmüş, onun radikal ve çarpıcı telkinleri bir anlamda bu özel kişilere ilham kaynağı oluşturmuştur.

Hassas yapısı, sağlam karakteri, ahlâkı ve özgün fikirleri ile Türk Edebiyatı'nın vazgeçilmez şahsiyetleri arasında yer alan Fikret'in "hak" ve "eşitlik" konusundaki hassasiyeti de gözardı edilemez. O, erkek çocuklar kadar kız çocuklarının da aynı hak ve özgürlüklerden faydalanması gerektiğine işaret etmiş ve şiirlerinde bu değerlerimize seslenmeyi de ihmal etmemiştir. Bir Kız Mektebi İçin adlı şiiri bu açıdan çok önemli ve ayrıcalıklıdır. Şairin, şiirinin başında; "kızlarını okutmayan millet, oğullarını manevî öksüzlüğe mahkûm etmiş demektir; hüsrânına ağlasın!" şeklinde hitabı, şiire ayrı bir renk katmış, eğitim konusunda bu "çiçek" olarak değerlendirdiği kızlarımızın ne denli önemli ve kıymetli değerler olduğuna bu paradoksu ile açıklık kazandırmıştır. Bugün bile kızlarını okutmayan, onları eğitimin kazanımlarından mahrum etmek isteyenlerin bu büyük şairimizden daha çok şeyler öğrenmeleri gerektiği

inancını taşımakta, onun mevcut şiirindeki şu anlamlı dizelerine kulak kabartmayı uygun bulmaktayız:

“.....
Osmanlılar, tekâmül-i âsâra ecnebî
Kalmak sukûta doğru eğilmektir; i'tilâ
İrfânsız olmuyor. Medeniyet, ki en celîl
Bir gâyedir, o gâyeye koşmak ve ibtidâ
Millette kâbiliyeti ihyâ için asîl,
Müsmir bir icthâd ile gehvâre-i hayât,
Gehvâre-i necât olan âğûş-ı mâderi
Techîz edilmek ister... Evet, sadr-ı ümmehât

Firdevs-i akdes-i medeniyettir; en geri,
En âciz, en felek-zede millet kadınlığı
Hemşîre-i cehâlet edendir!
Verin, verin,
Kalbin, semâhatin, hele ilmin yarattığı
Her şeyde kızların, bu mu'azzez çiçeklerin,
Bir hakkı var... Verin!” (s. 568)

Görüldüğü gibi çok cepheliliği, bilgiye önem verışı, kızlara ayrı bir hassasiyetle eğilişi, gençliğin bütün kesimlerinde ulvî duyguları tetikleyişi, kendisini bir kahraman yapmaya yetmiştir. Yine Ahmet Hamdi Tanpınar'ın kendisi ile ilgili olarak; “... Fikret benim için bir şairden ziyade bir kahramandır. Sanatı eski bulunabilir. İhmal edilebilir, okunur, okunmaz, fakat talihin kendisine nasip ettiği büyük rolü unutulamaz. Fikret, bir devrin manevî tarihine kendi karakterinin mührünü basabilmek için en müsait şartları bulmuştur.” (Tanpınar, 1995:260) tarzındaki ifadeleri şairin tarih sahnesindeki rolünü yeterince özetlemektedir.

“Hayatı, gerçeğin deviyle çarpışan kazanır” felsefesinden hareket eden Tefîk Fikret, medeniyet ve uygarlaşma yolunda gençlere başarı için mücadele azmi gerektiğini salık verir. Zelzele şiiri bu bakımdan önemlidir. Burada sıradışı imgelere başvuran Fikret'in, dikenli atmosferlerde dahi yılmamamız gerektiğini hatırlatması dikkat çeker:

“.....
Sen işte böyle siyâh günlerin misâfirisin,
Hayâtın elbette
Kolay ve neş'e-fezâ bir seyâhat olamayacak;
lâkin
bu tîh-i mihnette
Kolay ve neş'e-fezâ bir seyâhatın ancak
Hayâli vardır; uzak bir serâb için koşmak

Nihâyetinde yorulmak ve boş yorulmaktır;
Hayâtı dîv-i hakikatle çarpışan kazanır;
Zafer biraz da hasâr
ister;
Koşan cihâd-ı ma'âfiye şânlı, lâkin ağır,
mahûf adımlar atar,
Önünde zelzeleler, arkasında zelzeleler!”
(s.534)

Mevcut şiirlerde de görüldüğü üzere, hayatın sürekli zorluklarla dolu olduğuna ve mücadele yolunda bazı sıkıntıların da söz konusu olabileceğine işaret eden Fikret, gençlere ütopyik bir yaşam portresi çizmekten de kaçınır.

Eğitime ve gençliğe verdiği önemi Sultânî'ye adlı şiirinde yine alışlagelmemiş sembollerle dile getiren şair, bir zamanlar müdürü olduğu Galatasaray Lisesi'ni gençliğin ümit sığınağı, cehalet ve geriliğin yok edildiği kutsal bir mabet olarak gördüğü için “Kâbe”ye benzetir. Buradaki duygularını

şu çarpıcı dizelerle dile getiren öğretmen Fikret, eğitim kurumlarının hayatın vazgeçilmez bir sığınağı olduğunu hatırlatır:

“.....
Ey me'men-i şebâb ü zekâ, ben de bir zamân Gel dinle, ruhümüzda ne hurrem terâneler
Ettim geniş kanatların altında ihticâb. Canlandırır, ne hâturalar titretir, ne sâf
Sen sakladın bu rûhu muhîtin ziyâ-şiken, Efsâneler, ne mudhikeler güldürür, neler
Muhnik soluklarından; evet, sen kucakladın, İkâz eder, neler yaşatır!... Fikr için matâf,
Tuttun, önüm bütün uçurum, hep sukût iken. Ümmîd için melâz olan âğûş-i müşfikin.”
Cehlin, ta'assubun dudağından kaçan adın. (s. 561-562)

Şiirlerinden kendisinin bir eğitim gönüllüsü olduğu anlaşılan Tevfik Fikret'in yine Promete şiiri, bu bağlamda eğitim ve ilerleme ile ilgili olmaktadır;

“.....
“Onlar niçin semâda, niçin ben çukurdayım?
Gülsün neden cihân bana, ben yalnız ağlayım?..” (s.543)

tarzında ilim ve fen yolunda yapılması gereken fedakarlıkları radikal imajlarla dikkatlere sunması, şiiri daha da çarpıcı kılmakta, şairin fikirleriyle odaklaştırmaktadır.

Netice itibariyle Tevfik Fikret düşünce ve fikirleri ile yaşadığı asrın ilerisinde olan bir aydındır. Çocuk ve gençlerin eğitimi birer fert olarak yetişmeleri gerektiğini herkesten çok arzulayan, bu uğurda bazı aşırı muhafazakar şahsiyetlerin hışmına uğrayan “aydınlanma şairi”, Lactantius'un Roma'nın kültür tarihinin gelişim sürecinde söylediği; “ruhları bağınazlığın boyunduruğundan kurtarmak” (Dürüşken, 2003:3) sözünde belirtildiği gibi, geriliğe savaş açmış “daima önde daima yukarı” prensibini yeni neslin ruhuna işlemiştir.

“Bir Tasvîr Önünde” şiirinde dile getirdiği gibi “hak bellediğin bir yola yalnız gideceksin” düsturundan hareketle, insanlığın yararına her şeyin feda edilmesi gerektiğini vurgulamış, bu uğurda çocuk ve gençlere ciddi misyonlar aşlamıştır. Onları dikkate alan ve yarınları bu dinamik kitleye emanet eden Tevfik Fikret; bütün güzelliklerin, ilerlemenin ancak ve ancak müspet eğitim ve ilimle olacağına inanmış, yaşamı boyunca bu duyguların ışığında yansımıştır.

Kaynaklar

- Akay, H. (1998). *Tevfik Fikret* 1. Bas., Timaş Yayınları, İstanbul.
Dürüşken, Ç. (2003). *Roma Dini*, 1. Bas., Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul.
Enginün, İ. (1998). *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*. 3. Bas., Dergâh Yayınları, İstanbul.
Göçgün, Ö. (2006). "Atatürk, Edebiyat ve Hitabet Sanatı", *Türk Dili Dergisi*. s.655 Temmuz 2006.
Kaplan, M. (1987). *Tevfik Fikret (Devir-Sahsiyet-Eser)*. 2. Bas., Dergah Yayınları, İstanbul.
Karaveli, O. (2005). "*Tevfik Fikret ve Halûk Gerçeği*" 3. Bas., Pergamon Yayınları, İstanbul.
Kavcar, C. (1994). *Edebiyat ve Eğitim*, 3. Bas., Engin Yayınevi, Ankara.
Korkmaz, R. (2002). *İkaros'un Yeni Yüzü Cahit Sıka Tarancı*, 1. Bas., Akçağ Yayınları, Ankara.
Mutluay, R. (1973). *100 Soruda Çağdaş Türk Edebiyatı (1908-1972)*. 1. Bas., Gerçek Yayınevi,

- İstanbul.
- Özkırmı, A. (1990). *Tevfik Fikret*. 1. Bas., Cem Yayınevi, İstanbul.
- Parlatır, İ., Çetin, N. (2004). *Tevfik Fikret Bütün Şiirleri A*. Bas., Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Polat, M. S. (2002). *Fazıl Hüsnü Dağlarca 'nın Şiirlerinde Çocuk Teması*. 1. Bas., Kültür Bak. Yayınları, Ankara.
- Tanpınar, A.H. (1995). *Edebiyat Üzerine Makaleler*. 4. Bas., Dergah Yayınları, İstanbul.
- Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2002). *Çocuk Edebiyatı*. 1. Bas., Akçağ Yayınları, Ankara.
- Yücebaş, H. (1959). *Bütün Cepheleriyle Tevfik Fikret*. 1. Bas., İstanbul.